

Περιβάλλον: Ωρες Ευθύνης

Δρ. Μάνος Δανέζης
Επίκουρος Καθηγητής
Πανεπιστημίου Αθηνών

Ένα από τα πιο ακατανόητα γεγονότα των τελευταίων διακοσίων ετών, είναι η άκρατη λεηλασία της φύσης από τη μεριά του ανθρώπου, κι αυτό ανεξάρτητα από τη συγκεκριμένη μορφή που πήρε και τους ιστορικούς παράγοντες που την προκάλεσαν. Σήμερα το σκάνδαλο της κοινωνίας αποκορυφώνεται μέσα από το σκάνδαλο της φύσης. Αυτό σημαίνει ότι δεν υπάρχουν όπως πιστεύαμε άλλοτε δύο ξεχωριστά θέματα: από τη μια το κοινωνικό πρόβλημα και από την άλλη οι σχέσεις μας με το περιβάλλον. Η εξέλιξη του «πολιτισμού» το σημάδεψε ανεξίτηλα. Γι' αυτό η οικολογική κρίση δεν είναι παρά μια όψη της κοινωνικής κρίσης, δηλαδή μια όψη του κοινωνικού συστήματος. Και αντίστροφα, το κοινωνικό πρόβλημα «υλοποιείται» μέσω της καταστροφής της φύσης. Μέσον της καταστροφής του περιβάλλοντος υπήρξε η αλόγιστη σπατάλη των φυσικών πηγών και της ενέργειας, από μέρους μιας βιομηχανικής κοινωνίας που στήριξε την ύπαρξή της στη φιλοσοφία του «άλογου κέρδους». Πραγματικά η αναζήτηση του κέρδους, ή για να ακριβολογούμε, η προτίμηση του άμεσου ποσοστού κέρδους είναι μια αρκετά φανερή αιτία για την υπερκατανάλωση των πηγών.

Στην καπιταλιστική οικονομία ένα μελλοντικό εισόδημα κρίνεται σαν λιγότερο επιθυμητό από ένα άμεσο. Αυτή η άποψη αντανακλάται και αποδεικνύεται με την πολιτική των επιτοκίων. Ο Αμερικανός βιολόγος Γκάρρετ Αρντεν τονίζει επίσης αυτό που ονόμασε «τραγωδία των κοινόχρηστων πηγών». Όταν μια πηγή βρίσκεται στην διάθεση του οποιουδήποτε θέλει να την εκμεταλλευτεί (π.χ τα ψάρια των ωκεανών), τότε κανένας από αυτούς που την εκμεταλλεύονται δεν έχει συμφέρον να κάνει συγκρατημένη εκμετάλλευση, γιατί υπάρχει κίνδυνος να παρουσιαστεί ένας ανταγωνιστής του, που δεν θα αισθάνεται τους ίδιους ενδοιασμούς. Οι προηγούμενοι οικονομικοί λόγοι, ενισχύονται κι από την αντίθεση των μεγάλων επιχειρήσεων προς τη διατήρηση των πηγών. Σύνθημά τους είναι «πέταγμα μετά τη χρήση», καμουφλάροντας έτσι τη δίψα τους για κέρδη με τη διαβεβαίωση ότι η σπατάλη είναι έμφυτη στην ανθρώπινη φύση.

Σε όλα τα προηγούμενα προστίθεται η «θρησκεία της ανάπτυξης», και η λατρεία της αύξησης του ακαθάριστου εθνικού προϊόντος, χωρίς μελέτη των επιπτώσεων αυτής της ανάπτυξης. Δηλαδή, αντί ν' αντιμετωπίζουμε το πρόβλημα της δίκαιας διανομής του Εθνικού προϊόντος, που είναι εξ ορισμού το πρόβλημα της εξουσίας, προσπαθούμε να ξεφύγουμε. Αντί, όπως θα έπρεπε, να μοιράσουμε με τον καλύτερο τρόπο τα κομμάτια του γλυκίσματος, βρήκαμε πιο απλό ν' αυξήσουμε την ποσότητά του. Τελικά, πρέπει να σημειώσουμε ότι η ιδεολογία της οικονομικής ανάπτυξης στάθηκε μέχρι σήμερα πολύ βολική προκειμένου να συγκαλύψει την επιθυμία κέρδους και εξουσίας, εφόσον τα πλεονεκτήματα εκμετάλλευσης των φυσικών πηγών παραχωρήθηκαν ή παρατάθηκαν, σχεδόν πάντα, ανάλογα με το προσωπικό συμφέρον μιας ολιγαρχίας, ή ανάλογα με το συμφέρον που παρουσιάζει για την οικονομία η αύξηση των επενδύσεων.

Αυτό όμως που δεν θα πρέπει να διαφεύγει της προσοχής μας είναι η κατάχρηση των τεχνολογικών συστημάτων, που στάθηκαν ο κύριος βοηθός της άλογης βιομηχανικής ανάπτυξης. Η τεχνολογία όμως δεν ταυτίζεται με την επιστήμη και την τεχνική, αλλά υλοποιεί μια τεχνική μέσα από μια εγκατάσταση ή μια μηχανή. Έτσι αποτελεί ένα θεσμό στο βαθμό που περιλαμβάνει τις μηχανές και τις κοινωνικές σχέσεις παραγωγής που συνεπάγεται η χρήση τους. Με τον τρόπο αυτό είναι σχεδόν αδύνατο να ξεχωρίσουμε, μέσα από τον όρο τεχνολογία, το περιεχόμενο, το οποίο υποτίθεται ότι εξαρτάται από τις εκάστοτε κοινωνικές σκοπιμότητες, από την τεχνική. Αυτό συμβαίνει διότι η τεχνολογία ενσαρκώνει τη σχέση ανάμεσα στις κοινωνικές δομές και την τεχνική.

Μια ανάπτυξη λοιπόν της τεχνολογίας, που θα εξυπηρετεί τη λειτουργία συστημάτων προστασίας του περιβάλλοντος, πρέπει να εκφράζει όχι μόνο μια υψηλή τεχνική, αλλά κύρια μια νέα οικονομικοκοινωνική δομή, που θα οδηγήσει σε δύο νέες κατευθύνσεις α) στην κριτική της βιομηχανικής κοινωνίας σε συνδυασμό με την κριτική των γραφειοκρατικών και ιεραρχικών δομών και β) στην κριτική της τεχνολογίας στη σχέση με τις διάφορες μορφές διαίρεσης της εργασίας.

Όμως η δημιουργία μιας νέας συνείδησης μιας νέας κοινωνίας, προϋποθέτει την ύπαρξη ενός νέου είδους πολιτών με ανεπτυγμένη κοινωνική συνείδηση, δραστήριων και ικανών να διεκδικούν τα δικαιώματά τους. Για να γίνει αυτό απαιτείται ένα άλλο είδος εκπαίδευσης που δεν θα στοχεύει στην άμεση αναπαραγωγή ενός είδους πολιτών που ικανοποιούσε την καταναλωτική τάξη πραγμάτων.

«Πρέπει να γίνει συνείδηση ότι δεν αρκεί πλέον να οικολογηθούν τα πολιτικά κόμματα, αλλά να πολιτικοποιηθούν οι οικολόγοι, γιατί τώρα το αντικείμενό τους δεν είναι πια η προστασία των πάρκων των εξοχικών κατοικιών, των πουλιών, αλλά η προστασία ολόκληρου του ανθρώπινου πολιτισμού».

Ο δρόμος δεν είναι εύκολος. Ζητάει τη δική μας κατανόηση και συμμετοχή και ελπίζει στη βοήθεια όλου του λογικά σκεπτόμενου κόσμου.

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Πιέρ Σάμουελ: *«Οικολογία»*, Εκδόσεις Νεφέλη

A. Toffler: *«Le choc du future»*, Demoel 1971.

E. Δανέζης: *«Περιβάλλον, το μέλλον του κόσμου»*, περιοδ. ΛΙΜΑΝΙ Φεβρ. 1993